

Dryocopus martius

Spillkråka

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
A2bc

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Piciformes (hackspettartade fåglar), **Familj:** Picidae (hackspettar), **Släkte:** *Dryocopus*, **Art:** *Dryocopus martius* - spillkråka (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Picus martius* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Spillkråkan är en karakteristisk hackspett som inte har några förväxlingsrisker. I storlek som en kråka - Europas i särklass största hackspett - och den enda med helt svart fjäderdräkt. Hjässan är röd (honan bara baktill), ögon och näbb ljusa. Flykten är mer flaxig och ostadigare än övriga spettar, inte båglik som övriga spettar. Den uppmärksammas ofta på sina karakteristiska läten, t.ex. de kraftiga trumningarna ("som kulsprutesalvor") under våren.

Utbredning och status

Spillkråkan förekommer tämligen allmänt till sparsamt över hela Sverige, Skåne norrut till Norrbotten - Lule lappmark (större slättområden, fjällkedjan och de innersta delarna av norra Norrland undantagna). Den finns även på Öland och Gotland. Tätheten avtar norrut, särskilt ifrån mellersta Norrland och norra Sveriges inland men häckfynd är gjorda ända upp i de nordligaste lappmarkerna. Beståndet uppskattades till 29 000 par vid senaste beräkningen 2012, men osäkerheten är relativt stor. Anses av många ha minskat påtagligt under slutet av 1900-talet i norra Sverige men det saknas svenska inventeringar som bekräftar detta. I Finland konstaterade man dock en minskning på 75% 1955-1975. Enligt Svensk fågeltaxering var spillkråkan på nationell nivå stabil från 1970-talet till slutet av 1990-talet, men under femtonårsperioden fram till 2014 har spillkråkan minskat med 20-30%. I Finland ökar spillkråkan. I Danmark är den stabil på 200-250 par, men minskningar har noterats lokalt (t.ex. på Bornholm). Artens utbredningsområde omfattar i övrigt större delen av norra Europa österut till Sakhalin, Kamchatka och Japan. På den europeiska kontinenten har arten ökat och vidgat sitt utbredningsområde på senare tid (första häckningen i Danmark 1961, markant ökning i Frankrike etc.), och enligt det fågelövervakningsprogrammet Pan-European Common Bird Monitoring Scheme (PECBMS) har det skett en måttlig ökning på europeisk nivå sedan ca 1990. Det europeiska beståndet uppskattas till 740 000-1,4 miljoner par enligt Birdlife International.

Ekologi

Spillkråkan lever i barr- eller blandskog men även i ren lövskog (t.ex. bokskog). De tätaste populationerna förefaller finnas i äldre, variationsrik blandskog med gott om död ved och gamla träd. Varje par utnyttjar 400-1 000 hektar skog beroende på skogens kvalitet (glesast i ensartade norrlandsbarrskogar). I optimal biotop finns dock betydligt tätare populationer (ett par/100 ha). Förekommer till och med i områden med ganska intensivt skogsbruk och stor utbredning av kalhyggen, men är alltid beroende av grova träd för häckningen. Så länge det finns tillgång till dessa inom reviren tycks mer eller mindre stora inslag av kalhyggen inte utgöra något problem. Mejslar på våren (mars-maj) ut ett stort bohål i levande eller döda träd med stamdiameter på minst 30-40 cm i brösthöjd. Häckar relativt ofta även i gamla bohål. Bohålan, 35-45 cm djup och med oval ingångsöppning (8-13 cm i diameter), utnyttjas av en mängd djurarter förutom spillkråkan, t.ex. storskrake, salskrake, knipa, skogsduva, ugglor, kaja, stare, mård, ekorre och fladdermöss. Spillkråkeboträd knäcks relativt ofta av vinden i höjd med bohålsöppningen (gäller framför allt tallar), varvid lämpliga stubbar för slaguggla bildas. Spillkråkan är således en nyckelart i boreala skogar. Vanligaste boträd är asp, men också tall och i sydligaste Sverige ofta bok. Medelåldern på utnyttjade tallar varierade enligt studier från 115 år (Småland) till 239 år (södra Norrland). Tallar med spillkråkehål är ofta samma typ av träd som utnyttjas som boplatser av kungs- och havsörn. Bohöjd 4-20 meter. Läger 3-6 ägg i april-första hälften av maj, ruvas 12-14 dygn. Ungar flygga efter 24-28 dygn. Födan utgörs av vedlevande insekter, myror, spindlar etc. Födosöker ofta lågt i träd, på stubbar m.m. (gärna i rotrötad gran efter hästmyror), inte sällan på kalavverkade ytor. Vanligtvis stannfågel inom reviret året om. Vissa år sker tendenser till flyttningsrörelser. Särskilt vår och höst ses ofta spillkråkor på platser där de normalt inte förekommer. Majoriteten av återfynd av ringmärkta fåglar är gjorda nära märkplatsen (medelavstånd 9 km) men enstaka fåglar har förflyttat sig mer än 100 km. Viktigaste predatorer är mård (särskilt ungar i boet) och duvhök.

Hot

Största tätheterna finns i "överhållna" blandskogar med rik tillgång till såväl grov död ved som gamla levande träd som är lämpliga som boplatser. Även om arten klarar sig i områden med intensivt trakthyggesbruk är modernt skogsbruk det största hoten, med korta omloppstider och täta, homogena ungskogar. Den bör också vara missgynnad av de allt tätare skogarna, efter hand som spåren av skogsbeten och extensiva plockhuggningar försvinner. En viss kompensation för spillkråkan utgörs av ökade födounderlag av vissa myror (främst hästmyror) som blir följderna av hyggesbruk och ökad tillgång på varma hyggeskanter och bryn. Skogsbruket i södra delen av landet bedrivs på de flesta områden så att spillkråkan kan fortleva (stor andel privata skogsägare, snabb tillväxt på skogen, varierande trädslagssammansättning etc.). Inom vissa områden finns dock troligen brist på lämpliga (framför allt grovstammiga) boträd varvid häckningen måste ske i samma träd flera år i följd. Detta kan innebära ökad risk för boplundring av mård, som uppenbarligen lär sig var äldre bohål finns. Den sentida minskningen är oroande, liksom den glesa förekomsten i Norrland. Spillkråkan missgynnas troligen starkt vid stubbrytning.

Åtgärder

Vid avverkning bör man rutinmässigt lämna enstaka gamla, grova tallar (gärna även små grupper) för att låta dessa växa in i den nya skogsgenerationen (åtminstone en tall/hektar i genomsnitt, vid avverkning av ren tallskog helst 10 träd/hektar). Asp eller döende träd sparas. Sumpgranskog, vilka i allmänhet har en lång kontinuitet och består av olikåldriga träd, ska lämnas intakta. Död ved, även i anslutning till hyggen, är viktiga födosöksplatser och kvarlämnade högstubbar är därför positivt.

Övrigt

Utländska namn - NO: Svartspett, DK: Sortspaette, FI: Palokärki, D: Schwarz-specht, GB: Black Woodpecker.

Konventioner: Fågeldirektivet, Bernkonventionens bilaga II, Typisk art i 9010 Taiga (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR)), Typisk art i 9740 Skogsbevuxen myr (Alpin region (ALP) och Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. BirdLife International, Cambridge, U.K.

BirdLife International (2015) *Species factsheet: Dryocopus martius*. Nerladdat från <http://www.birdlife.org> 2015-06-09.

Coisin, M. 1985. Range-expansion of the black woodpecker in Western Europe. *British Birds* 78: 184-187.

Cramp, S. (red) 1985. *The Birds of the Western Palearctic, vol. IV. Terns to Woodpeckers*. Oxford University Press, Oxford.

Glutz von Blotzheim, U.N., Bauer, K.M. m.fl. (eds.) 1980. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 9. Wiesbaden.

Hansen, F. 1977. Alliker i Sortspätteterritorier. Fjälstaunijn 1: 10-11.

Hansen, F. 1989. Sortspättens *Dryocopus martius* udmejsling og genbrug af redehuller på Bornholm. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 83: 125-129.

Johansen, B.T. 1989. Sortspättens *Dryocopus martius* bestandsstørrelse, territoriørrelse og yngleresulteter i Tisvilde Hegn, Nordsjælland, 1977-1986. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 83: 113-118.

Johansen, B.T. 1989. Sortspättens *Dryocopus martius* redetraer og redehuller i Tisvilde Hegn, Nordsjælland, 1977-1986. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 83: 119-124.

Johnsson, K. 1993. *The Black Woodpecker Dryocopus martius as a keystone species in forest*. - Rapport 24. Inst. f. viltekologi, Sveriges lantbruksuniversitet. Avhandling, 144 sid.

Järvinen, O., Kuusela, K. och Väisänen, R.A. 1977. Metsien rakenteen muutoksen vaikutus pesimälinnustoomme viimeisten 30 vuoden aikana (Summary: Effects of modern forestry on the numbers of breeding birds in Finland in 1945-1975). *Silva Fennica* vol.11, N:o 4: 284-294.

Järvinen, O. och Väisänen, R.A. 1978. Recent changes in forest bird populations in northern Finland. *Ann. Zool. Fennici* 15: 279-289.

Nilsson, S.G., Johnsson, K. och Tjernberg, M. 1991. Is avoidance by black woodpeckers of old nest holes due to predators? *Anim. Behav.* 41: 439-441.

Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2012. *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*. - SOF, Halmstad.

Råd, O. 1975. Nye hekkehabitater for Svartspett, *Dryocopus martius* (L.), i Norge. *Fauna* 28: 192-197.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Sveriges Ornitologiska förening, ArtDatabanken & Lunds universitet. Stockholm.

Tjernberg, M., Johnsson, K. och Nilsson, S.G. 1993. Density variation and breeding success of the Black Woodpecker *Dryocopus martius* in relation to forest fragmentation. *Ornis Fennica* 70: 155-162.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehikoinen, A. 2011. *The Third Finnish Breeding Bird Atlas*. Finnish Museum of Natural History and Ministry of Environment. [<http://atlas3.lintuatlas.fi>] (cited 2015-04-20)

Wahlström, K. 1982. Spillkråkans populationstäthet och val av boträd i en sydsvensk skog. *Milvus* 12: 88-97.

Östlund, S. 1987. Hålträd - vad är det för särskilt med dem? Spillkråkans boträd. *Fåglar i Dalarna* 20: 115-123.

Författare

Martin Tjernberg 1989. Rev. Kickan Johnsson 1991; Rev. Jonas Grahn & Tommy Knutsson 2015 © ArtDatabanken, SLU 2015.